

**AB EĞİTİM VE ARAŞTIRMA PROGRAMLARI KAPSAMINDA
TÜRKİYE TARIM EKONOMİSTLERİNİN KONUMU**
Nalan YÜKSEL DELİCE*

ÖZET

Türkiye AB ilişkilerinin gittikçe yoğunlaşması sonucunda ülkemizdeki birçok sektörün ve meslek grubunun çalışma ortamı çeşitli şekillerde değişime uğramaktadır. Ülkemizde Ziraat Mühendisi unvanı ve formasyonu alan Tarım Ekonomistleri 1953 yılından itibaren Ziraat Fakültelerinin Tarım Ekonomisi bölümlerinde başlanılan lisans düzeyindeki eğitimle sayısal olarak hızla artmış ve günümüzde önemli bir meslek grubu oluşturmuşlardır.

Çalışmada, Türkiye'nin 2003 yılında belli oranda maddi katılım payı ile ortak olduğu AB Eğitim ve Araştırma Programları çerçevesinde Türkiye Tarım Ekonomisti meslek grubunun konumunun belirlenmesi, bu programların mesleki açıdan içerdikleri risk ve fırsatların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışma literatür taraması şeklinde gerçekleştirilmiş olup, AB Eğitim ve Araştırma Programlarının özellikle Türkiye'nin katıldığı 2003 yılını kapsayan dilimlerine ilişkin literatürlerinden yararlanılmıştır. Söz konusu programların geriye dönük verileri ile başarımlar ve etkinlik durumları değerlendirilmemiştir.

Anahtar Kelimeler : Türkiye, Tarım Ekonomisti, AB Eğitim ve Araştırma Programları

**SITUATION OF AGRICULTURAL ECONOMISTS IN TURKEY IN
THE FRAME OF EUROPEAN UNION EDUCATION AND
RESEARCH PROGRAMS**

ABSTRACT

As a result of gradually increasing relationships between EU and Turkey, many sector and professional groups in Turkey are being changed. Agricultural Economist who have gained the title and formation of Agricultural Engineer, have increased in numbers as a result of establishment of an undergraduate level education at Agricultural Faculties in Agricultural Economic Departments since 1953.

The aim of this research was to determine the current situations of Agricultural Economic Professional Groups in the frame of European Union Education and Research activities where Turkey have been member and

* Yrd. Doç. Dr., ÇOMÜ Çanakkale Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi

made contribution to this program since 2003 and to determine opportunities and risks for this group.

This research was carried out as a literature review and it mainly covered the literature after 2003, no evaluation has been made for prior to this date.

Keywords : Turkey, Agricultural Economist, EU Education and Research Programs

1.GİRİŞ

Dünya ekonomisi, küreselleşme, bloklaşma ve ekonomik bütünleşme çabalarının beraberce yaşandığı bir süreç içerisinde 21. yüzyıla girmiştir. Gelişmiş ülkelerin belirleyici konumda olduğu çeşitli uluslararası organizasyonların (Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (UPF) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)...vb) aldığı kararlar ve yaptırımlar ile dünya ölçeğinde işgücü hariç sermaye, mal ve hizmet piyasalarında sınırsız bir serbest dolaşım ortamı (gümrük duvarlarının indirilmesi, iç piyasa desteklerinin kaldırılması vb) yaratılmaya çalışılmaktadır. Ancak yaratılmaya çalışılan bu serbest piyasa ortamı serbest piyasa ekonomisinin temel varsayımı olan “alıcı ve satıcıların piyasada çok sayıda olması” koşulunu sağlayamamıştır. Aksine piyasalarda tekelleşmeler hızlanmıştır. Oluşturulan yeni uluslararası ticaret hukuku gelişmiş ülkelerdeki ulusal ölçekteki tekelleri dünya ölçeğinde tekellere dönüştürerek, tüm ulusal ve uluslararası piyasaların hızla ulus ötesi ve çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) tekeline girmesine yol açmıştır.

Günümüzde birçok ülkede, serbest piyasa ekonomisinin değişik bir uygulaması olan sosyal devlet anlayışı 1980’li yıllardan itibaren terk edilmeye başlanmıştır. Sosyal devlet anlayışının terk edildiği bu ülkelerde eğitim ve sağlık ile ulusal gıda güvenliğini sağlayan ve stratejik önem taşıyan sektörler de (enerji, ulaşım, tarım, maden, haberleşme ve savunma sanayi) dahil olmak üzere tüm piyasalardaki ulusal ve sosyal devlet anlayışıyla kurulan kamu işletmeleri, özelleştirme politikası gereği hızla yerli veya yabancı özel şirketler ile ÇUŞ'lara satılmaya başlanmıştır. Özelleştirme çalışmaları ile birlikte bu ülkelerde, ulusal piyasanın kimliğini yitirebileceği ve tamamen gelişmiş ülke yönetici ve şirketlerine bağımlı duruma girebileceği yasal düzenlemeler “küreselleşme” veya “piyasaları serbestleştirme” adı altında hızla gerçekleştirilmekte ya da DB ve UPF’na borçlanılarak uygulamaya mecbur kalınmaktadır.

Avrupa kıtasında gelişmiş Avrupa ülkeleri öncülüğünde 1958 yılında özellikle ABD'ne karşı rekabet gücünü geliştirmek amacıyla başlatılan ekonomik bütünleşme hareketi, süreç içerisinde bloklama eylemine dönüştürülerek 21. yüzyılda Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması yönünde yol almaktadır. Söz konusu bu hedefe ulaşıldığında ulusal kimlik yerine "Avrupa Vatandaşı" kimliği ile birlik içinde tüm piyasalarda ulusal sınırlar kaldırılmış, işgücü, sermaye, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı sağlanmış olacaktır. AB, Mayıs 2004'de farklı sosyo-kültürel ve gelişmişlik düzeyine sahip 25 ulusun oluşturduğu ekonomik sistemde öncelikle sermaye, mal ve hizmet piyasasında tek bir Avrupa pazarı oluşturmayı hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmada AB birçok yasal, ekonomik ve siyasi düzenlemeler yapmaktadır ve bu yöndeki en önemli adımlardan birini tek para birimine (Euro) geçmekle atmıştır. AB'de, işgücünün serbest dolaşımına ilişkin konularda ise ters yönde gelişmeler olmaktadır. Mayıs 2004'de yeni üyelik kazanacak 10 ülke vatandaşının AB işgücü piyasasında serbest dolaşımına birçok üyenin ulusal meclisinde (Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya, İsveç, Danimarka, Hollanda, İrlanda ve İngiltere) 2003 sonu ve 2004 yılı başında kabul edilen çeşitli yasalarla sınırlandırılma/engelleme getirilmektedir (Yıldızoğlu, 2004).

Bilgi ve teknoloji üretiminin piyasalarda hakimiyet sağlama açısından daha fazla önem kazanacağı düşünülen 21. yüzyılda AB ülkeleri, özel sektörün gücünü arttırmak, daha geniş perspektife sahip eğitilmiş iş gücü sağlamak ve sanayici ile araştırmacıların entegrasyonu için "eğitim kalitesinin artırılması ve araştırma-geliştirme çalışmalarına daha fazla kaynak aktarılması, bu alanlarda yeni bir yapılanmaya gidilmesi" gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

AB bu amaçla, birliğin eğitim alanında 1980'li yıllarda başlatmış olduğu çeşitli eğitim programlarını bütünleştirerek, 1995 yılından itibaren tek bir "AB Eğitim ve Gençlik Programları" adıyla uygulama başlatmıştır. Söz konusu eğitim ve gençlik programları üç ana alt grupta toplanmış, eğitim alanındaki "AB Sokrates Eğitim Programı", mesleki eğitim alanındaki "AB Mesleki Eğitim Eylem Programı - Leonardo da Vinci" ve gençlik alanındaki ise "AB Gençlik Programları" olarak isimlendirilmiştir.

AB'de bilim ve teknoloji alanında ise, 1984 yılından itibaren beşer yıllık dilimler halinde "AB Bilim ve Teknoloji Çerçeve Programları" adı altında bir uygulama başlatılmıştır. Çerçeve programlar AB'nin üye ülkelerdeki araştırma-geliştirme çalışmalarını birlik politikası çerçevesinde desteklemeyi ve finanse etmeyi amaçlamaktadır. Programın 6. dilimini oluşturan "AB Bilim ve Teknoloji 6. Çerçeve Programı" önceki

programlardan farklı olarak, AB 2000 Lizbon Zirvesinde “Avrupa Araştırma Alanı”ni oluşturma ilkesi kararına göre ülkelerdeki araştırma merkezlerinin bütünleştirilmesini, araştırmaların birlik ve birimler arası (multidisipliner) düzeyde yapılmasını sağlayacak politika ve teşvik araçları içermektedir.

Türkiye’deki Tarım Ekonomisti meslek grubunun incelenen programlar içerisindeki konumunu ve durumunu değerlendirebilmek için Türkiye AB ilişkilerinin tarihçesini ve gelişim sürecini bir bütün olarak irdelemek gerekmektedir. Türkiye, 2004 yılına kadar 15 üye ülkeye ulaşan ve bu yıldan itibaren 25 üyeli olacak AB ile ilişkiye 1963’de “Ankara Anlaşması” ile başlamış olmasına karşın “aday ülke” statüsüne 36 yıl sonra 1999 yılında ulaşmıştır. AB ile ilişkiler bu uzun süreç boyunca tam üyelik yerine hep arka bahçede bekletilme politikası içerisinde yürütülmüş, ilişki AB’nin yararına işgücü ve tarım ürünleri hariç, sermaye, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamaya yönelik olarak geliştirilmiştir. AB, ilişki sürecinde üyelik anlaşması yerine Türkiye ile 1996 yılında tarım ürünlerini kapsam dışı bırakan “Gümrük Birliği Anlaşması” imzalamıştır. AB aday üyesi olan Türkiye ise ilki 2000 yılında imzalanan “Katılım Ortaklığı Belgeleri” gereğince hızla her alanda serbest piyasa oluşumuna dönük, sosyal ve ulusal devlet anlayışını kaldıracı yasal düzenlemeler yapmakta veya taahhüt etmektedir. Türkiye bir yandan AB ile mevzuat uyum çalışmalarına hızla devam ederken, diğer yandan AB Eğitim Programlarına 2003’den itibaren kısmen ve 2004’de tamamen, Bilim ve Teknoloji Çerçeve Programlarına da Haziran 2003’den itibaren Euratom projeleri hariç, aday üye ülke statüsünde ortak olmuştur.

Türk Tarım Ekonomistlerinin programlar karşısındaki konumu niceliksel olarak çok düşük düzeyde olmasına karşın, programların kapsamı ve ülke ekonomisinde ağırlıklı önem taşıyan tarım ve ormancılık, gıda ve tekstil gibi sektörlerin uyum çalışmaları ile rekabet güçlerinin arttırılması çalışmaları çerçevesinde sağlayacakları katkı ve çalışmalar nedeniyle niteliksel olarak yüksek olduğu belirtilebilir. Söz konusu meslek grubu gerek tarım ve tarıma dayalı sanayi işletmelerinin AB ile entegrasyonunda, gerekse ülkemiz karar vericilerinin ulusal çıkarlar yönünde kararlar alması ve uygulamasında önemli düzeyde katkı sunabilecek potansiyele sahiptir.

Çalışmada, AB Eğitim ve Gençlik ile Bilim ve Teknoloji 6. Çerçeve Programlarının amaçları, uygulama araçları ve birbirleri ile olan bağıntıları açıklanmıştır. AB’nin diğer eğitim ve araştırma programları (PHARE, MEDA, LEADER, PEPA...vb) çalışma kapsamına alınmamıştır. Çalışmada, incelenen AB eğitim ve araştırma programlarının Türk Tarım

Ekonomistlerinin eğitimi, araştırma alanları, çalışma koşulları üzerine etkileri ile programların meslek grubu açısından neden olabileceği olanak ve risklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, konuya ilişkin yayınların irdelenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir.

2. AB EĞİTİM VE GENÇLİK İLE BİLİM VE TEKNOLOJİ 6. ÇERÇEVE PROGRAMLARI

AB, ana hedefi olan “Avrupa Birleşik Devletleri”ni oluşturmak amacıyla birçok alanda çeşitli politika ve programlar geliştirmekte ve uygulamaktadır. AB’nin yürütme organı (hükümet) özelliği taşıyan “Avrupa Komisyonu”nun Bakan konumundaki bir üyesi “AB Eğitim ve Gençlik Programları”nın, bir diğer üyesi de “AB Bilim ve Teknoloji Çerçeve Programları”nın yürütülmesi ve komisyonda alınan kararlar doğrultusunda çalışmalar yapma yükümlülüğü taşımaktadır.

AB Eğitim ve Gençlik Programları 1999 yılından itibaren üç alt ana başlıkta toplanmıştır. Alt programlar; kısaca “Socrates”, “Leonardo da Vinci” ve “Youth” olarak isimlendirilmiştir. Üç program birbiriyle bağıntılı ve tamamlayıcılık özelliği taşımakta olup, ayrıca diğer alanlardaki programlarla da özellikle araştırma ve teknoloji geliştirme çerçeve programlarıyla ilişkilendirilmişlerdir.

Socrates Eğitim Programı, “Eğitim Alanında İşbirliği İçin AB Eylem Programı” olarak da isimlendirilmektedir. Programın ana hedefi eğitime “Avrupa Boyutu” getirmek ve katılımcı ülkeler arasındaki işbirliğini güçlendirerek “eğitim kalitesi”ni arttırmak olarak belirlenmiştir. Geliştirilen programın ilk uygulaması 1995-99 yıllarında gerçekleştirilmiş ve 2000-06 yıllarında 1,85 milyar Euro bütçeyle ikincisi başlatılmıştır. Programdan, Türkiye’nin 2004 yılında tam katılımıyla 31 ülke yararlanmaktadır.

Program, 1987 yılında AB’de yükseköğretim kurumları arasında özellikle öğrenci değişimleri şeklinde uygulamaya konulan “Erasmus Programı” geliştirilerek, her yaşta ve düzeydeki eğitimi kapsayan Avrupa çapında bir girişime dönüştürülmüştür. AB, programa Socrates ismini vererek de ünlü devlet adamının felsefesi doğrultusunda, üye ülke vatandaşlarına sorgulayan, öğrenmeyi öğreten bir eğitim anlayışıyla yaşam boyu öğrenen “Avrupa Vatandaşı” kimliği kazandırmayı amaçladığını vurgulamaktadır (Yüksel Delice, 2003). Programın ilk diliminde, eğitim alanındaki öğrenciler ağırlıklı olmak üzere 275000 Avrupa vatandaşı destek almıştır. Ayrıca program kapsamında, yükseköğretim ile ilk ve ortaöğretim, dil eğitimi, uzaktan eğitim ve halk eğitimi alanlarında özellikle eğitim kalitesini yükseltme amaçlı olarak 1500 üniversite, 8500 okul ve 500 ülkeler

arası proje desteklenmiştir. Programın ikinci diliminde “Avrupa dillerini geliştirmek” ve “eğitimde yenilikleri özendirmek” temel hedefler arasında yer almıştır. Program beş alt gruba ayrılarak, ilk ve ortaöğretim “Comenius”, yükseköğretim “Erasmus”, halk eğitimi ve diğer yaygın eğitim faaliyetleri “Grundtvig”, dil öğretimi ve öğrenimi “Lingua”, eğitim ve multimedya eylemleri “Minerva” olarak isimlendirilmiştir.

AB'nin eğitimde uyguladığı diğer ikinci önemli program “AB Mesleki Eğitim Eylem Programı Leonardo da Vinci” olarak isimlendirilmiştir (DPT, 2003a). Söz konusu bu program ismini taşıdığı ünlü sanat ve bilim insanının öz yaşamını, iş yaşamında kendini yetiştirme ve geliştirmeyi örnek alarak “mesleki eğitim” alanında yer alan çıraklık eğitim merkezleri, temel mesleki eğitim kurumları (mesleki ve teknik liseler), yükseköğretim kurumları ile iş yerlerindeki eğitim organizasyonlarında uygulanmaktadır (Yüksel Delice, 2003). Programın ana hedefi Avrupa'da mesleki eğitimin kalitesini yükseltmek ve mesleki eğitim yoluyla yenilikçi, rekabetçi ve girişimci özellikleri geliştirmektir. Program kapsamında özellikle çıraklık eğitimi desteklenerek, gençlerin istihdamını iyileştirici çalışmalara kaynak aktarılmaktadır.

Her iki programın alt başlıkları içerisinde “çiftçi eğitimi” amaçlı eylem ve projeler yer alabilmektedir. İlk dönem uygulama sonuçlarına göre Socrates ve Leonardo da Vinci programlarının ikisinin de eğitime yönelik eylemler, uygulamalar içermesi nedeniyle, zaman zaman program uygulamaları ve uygulayıcıları arasında karışıklıkların olduğu, görev bölüşümü belirsizliği sorunlarıyla karşılaşıldığı belirtilmektedir (Anonim, 1999).

AB, okul sistemi dışındaki gençlerin eğitimine yönelik olarak da “AB Gençlik Programı” (Youth for Europe) uygulamaktadır. Programın ana hedefleri arasında gençler arasında güçlü bir dayanışma duygusu yaratılması, gençlerin Avrupa idealinde aktif olarak yer almasının sağlanması ve gençlerde girişimcilik anlayışının geliştirilmesi yer almaktadır. İlk dönemde diğer iki programdan ayrı olarak yürütülen bu program, ikinci dilimde diğer iki programla bütünleştirilmiş ve programlar arasındaki bağıntılar arttırılmıştır. Her üç program da ikinci dilimden itibaren tek bir organizasyon (ilgili ülkelerdeki “ulusal ajans”lar) tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

AB, 21. yüzyıl araştırma politikası ana hedefini, bilim ve teknoloji alanındaki parça parça çalışmaların 2010 yılına kadar tüm Avrupa'yı kapsayacak boyutta ve ekonomik pazar gereksinimlerine yanıt verebilecek yönde yapılmasına olanak sağlayacak güçlü ve büyük bir “Avrupa

Araştırma Alanı” alt yapısının oluşturulması olarak belirlemiştir. Bu amaçla, beş yıllık dilimler halinde 1984 yılında uygulamaya konulan AB Bilim ve Teknoloji Çerçeve Programlarının 2002-2006 yıllarını kapsayan 6. dilimi, öncekilerden farklı hedef, uygulama araçları ve 17,5 Milyar EUR bütçeyle devam ettirilmektedir (Anonim, 2002).

AB, teknolojik ilerlemenin şirketler ve gelişmiş ülkelerin pazar hakimiyetini artırıcı ve tekelleşmeye yol açıcı etkisini birlik yararına kullanabilmek, dünya piyasalarında rekabet gücünü geliştirmek amacıyla eğitim ve araştırma-teknoloji geliştirme (AR-GE) çalışmalarına daha fazla kaynak aktarmaya başlamıştır. Birlik, AR-GE için 1999 yılında GSYİH’den ayrılan %1,8 payı, rekabet halinde olduğu ABD ve Japonya’nın bütçelerinden aktarılan oranlara (sırasıyla %2,7 ve 3,1) yaklaştırmaya çalışmaktadır (TÜBİTAK, 2002).

AB çerçeve programları, üye ülkelerden gelen KDV ve ortaklık anlaşması imzalayan ülkelerin ödedikleri GSYİH ile orantılı katılım paylarıyla finanse edilmektedir. Türkiye programın 6. dilimine ortak olmuş ve toplam 256,8 milyon Euro katkı payını 4 yıl vadeli taksitlerle ödemeyi kabul etmiştir.

AB Bilim ve Teknoloji 6. Çerçeve Programı, araştırmalara mali kaynak sağlayan araç olmayıp, Avrupa Araştırma Alanı’nı gerçekleştirme rolü üstlenmiştir. Program, Avrupa çapında yapılan araştırma etkinliklerinin kalıcı olarak bütünleştirilmesini öngörmektedir. Bunu sağlamak için de iki yeni araç geliştirilmiştir. Her iki araç birkaç on milyon EURO ile ifade edilen büyük bütçeli, onlarca ülkeden yüzlerce araştırmacının katıldığı, geniş kapsamlı, iddialı ve uzun araştırma dönemli hedeflere yönelmiş eylemler için tasarlanmıştır. Araçlardan biri; temel araştırma, uygulamalı araştırma, teknoloji geliştirme, demonstrasyon, yaygınlaştırma ve uygulama planlaması gibi etkinliklerin bütünleştirildiği yeni bilgi üretmeye yönelik “Bütünleştirilmiş Projeler” olarak tanımlanmıştır. Bu projeler, bilimler arasında yatay ve dikey (bilgi üretme-teknoloji geliştirme, teknoloji transferi vb) bütünleşme, etkinlik (temel ve uygulamalı araştırmalar, eğitim, bilgi yayma, koruma, vb) ve sektörel (kamu, özel ve araştırma, endüstriyel özellikle KOBİ’ler) entegrasyon sağlama amaçlıdır. İkinci araç ise “Mükemmeliyet Ağları” isimli, temel hedefi ise belli bir konuda Avrupa’nın dağınmık araştırma potansiyelini bir ağ çerçevesinde birleştirmek amaçlı geliştirilmiştir (TÜBİTAK, 2002).

Programın ana stratejileri arasında ekonomik ve toplumsal yarar getirecek projelere öncelik verilmesi, öncelikli araştırma alanlarının saptanması, “bütünleştirilmiş projelere” ağırlık verilerek, AR-GE

yönetiminin etkinleştirilmesi, kaynakların verimli kullanılması ve “mükemmeliyet ağları” ile de insan gücü ve fiziksel alt yapının verimli değerlendirilmesi stratejisi yer almaktadır. Programın diğer stratejileri ise birliğin araştırma alt yapısının güçlendirilmesi, inovasyon sistemlerinin geliştirilmesi ve bunların bütünleştirilmesi, KOBİ’lerde araştırma ve yenilik faaliyetlerinin geliştirilmesi ve KOBİ kaynaklı projelerin öncelikli alanlar dışında da desteklenmesi ile ortaklık anlaşmasıyla programa dahil olan aday ülkelerin de yönetimde söz sahibi duruma getirilmesi şeklinde saptanmıştır (Tümer, 2002).

Birlik, program bütçesinin % 68,9’unu [11205 Milyon € (MEUR)] kullandıracağı araştırma ve teknoloji geliştirme çalışmalarının öncelikli konu alanları ile bu alanlara aktarılacak parasal miktarları da belirlemiştir. Öncelikli alanlar ve ayrılan kaynaklar;

- (1) Genom Araştırmaları ve Sağlık Alanında Biyoteknoloji – 2200 MEUR
- (2) Bilgi Toplumu Teknolojileri – 3600 MEUR
- (3) Nanoteknolojiler, Çok İşlevselli Malzemeler, Yeni Üretim Süreç ve Aygıtları –1300 MEUR
- (4) Aeronotik ve Uzay – 1075 MEUR
- (5) Gıda Kalitesi ve Güvenlik – 685 MEUR
- (6) Sürdürülebilir Kalkınma, Küresel Değişim ve Ekosistemler – 2120 MEUR
- (7) Vatandaşlık ve Avrupa Birliği Toplumunda Yönetim – 225 MEUR.

Ülkemizin kapsam dışı olduğu Euratom anlaşmasının bütçesi ise 1230 MEUR’dur (EBİLTEM, 2003). Bütçeden ayrıca Avrupa Araştırma Alanı’nın yapılandırılması (2655 MEUR) ve güçlendirilmesi (330 MEUR) çalışmalarına da kaynak ayrılmıştır.

AB, uygulamakta olduğu eğitim ve araştırma programları aracılığıyla bir yandan farklı gelişmişlik düzeyinde olan üye ülkeler arasında bütünleşmeyi diğer yandan üye ülke vatandaşlarının Avrupa dışından geri dönmelerini sağlayacak bir istihdam ortamının yaratılmasını öngörmektedir. AB, özellikle yükseköğretimde kalite yükseltilmesine önem vererek ABD üniversiteleri ve araştırma enstitüleri ile yarışabilir duruma gelmeyi planlamakta ve eğitim kurumlarına ilişkin kalite güvence belgeleri geliştirmektedir.

AB araştırmalarının öncelikli konu alanları içerisinde tarım ekonomisi ve işletmeciliği araştırma konuları geniş bir yer tutmaktadır. Meslek grubunun özellikle AB eğitim programları ile ilişkilendirilmiş

“bütünleştirilmiş projeler” geliştirmesi ve/veya geliştirilmiş projelere kurumsal ve /veya bireysel katılım olanağı bulunmaktadır.

3. TÜRKİYE, TÜRK TARIM EKONOMİSTLERİ VE AB EĞİTİM-ARAŞTIRMA PROGRAMLARI

Türkiye'nin AB Eğitim ve Gençlik Programlarına katılımı AB üyelik süreci gibi sancılı olmuştur. Türkiye, AB eğitim programlarına katılım başvurusunu 1995 yılında yapmıştır. Ancak katılım başvurusunun AB parlamentosunda kabulü, uzun tartışmalar ve çeşitli siyasi engellemeler nedeniyle 1999 yılı başında gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra ise Türkiye hükümetlerinin konuya yeterli destek vermemelerinin de etkisiyle “Türkiye Ulusal Ajansı”nın kuruluşu ve AB komisyonu ile protokol ve bütçe işlemleri 2002 yılı sonunda tamamlanmıştır. Böylece Türkiye sekiz yıllık çaba sonunda 2000-2006 yıllarını kapsayan Socrates II Eğitim Programlarına ilk yarısından (2003) itibaren dahil olabilmifitir. Programa katılım; hazırlık önlemleri, 2003/04 pilot uygulamaları ve Ocak 2004 tam katılım aşamaları şeklinde gerçekleşecektir. Ulusal Ajansın AB Eğitim ve Gençlik Programlarına ilişkin olarak kullanacağı toplam bütçe 6060 MEUR'dur. Bütçeye Türkiye 1340, AB ise 4720 MEUR katkı sağlamaktadır (Yaman, 2002).

Birlik, üye ülkelerin yükseköğrenim sistemlerindeki farklılıkların giderilmesi amacıyla yapılması gereken yapısal değişikliklerin niteliği ve kapsamının belirlenmesi kararının alındığı 1998'deki Sorbonne Deklarasyonu yönünde çalışmalar da başlatmıştır. Bu amaçla, Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) geliştirilmiştir. Geliştirilen bu sistem aracılığıyla öğrencilerin yurt dışında aldıkları derslerin kendi ülkelerindeki okullarında kabul görmesine olanak sağlanmakta ve ayrıca diplomaların tüm üye ülkelerde geçerliğinin sağlanması yönünde önemli adımlar atılmaktadır. Eğitim programları içerisinde meslek tanımları ve standartlarının belirlenmesi çalışmaları da yer almaktadır. Böylece gelecekte eğitimi işgücünün blok içinde serbest dolaşımının ve istediği ülkede istihdamının garanti altına alınması hedeflenmektedir. Bunları gerçekleştirmek için AB, tüm eğitim kurumlarında ve özellikle yükseköğretim kurumlarında her yıl düzenli olarak kalite-kontrol, akreditasyon ve akademik tanınmışlık gibi ölçümlerinin yapılması, ölçüm kriterlerinin geliştirilmesine ilişkin çalışmaları desteklemektedir. AB, Socrates Eğitim Programı aracılığıyla katılımcı ülkelerin de bu yapılanmaya ve uygulamaya kısa zamanda geçmesini istemektedir. Türkiye “AB Katılım Ortaklığı Belgesi”nde konuyla ilgili olarak meslek tanım ve standartlarının yapılmasını, bu amaçla

bir üst kurul oluşturulmasını, Türk Akreditasyon Kurumu'nun (TÜRKAK) kurulması ve yükseköğretim kurumlarının kalite kontrolü ve akreditasyonuna ilişkin organizasyonun geliştirilmesini taahhüt altına almıştır. Bu hedeflenen yapının blok içinde geçerlilik kazanması durumunda, gelecekte AB'de "diploma kullanım hakkı" ile "meslek uygulama yetkisi" aynı sürece bağlanmış olacaktır (Dengiz ve Onat, 1999).

Türkiye, meslek tanım ve standartlarının belirlenmesi çalışmalarını hızla başlatmanın yanı sıra "2000 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi"nin "profesyonel meslek sahiplerinin serbest dolaşımı" başlıklı maddesinde de, ülke profesyonel işgücü piyasasının AB ülkelerine açılmasını sağlayacak olan yasal düzenlemeleri 2002 yılı sonuna kadar tamamlayacağını taahhüt etmiştir. Taahhüt edilen yasal düzenlemelerden en önemlisi; ülke içerisinde profesyonel mesleklerin yabancılar tarafından yapılabilmesi amacıyla, öncelikle ilgili tüm yasalardaki "meslek icrasında TC vatandaşı olma şartı"nın kaldırılması yönündedir (ABGS, 2003). Söz konusu alandaki yasal düzenlemelerin bir kısmı 4817 sayılı "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun" ile Mart 2003 tarihinde yapılmıştır. Yürürlüğe konulan bu kanun ile ülkemizde "tercümanlık, rehberlik, fotoğrafçılık, şoförlük, garsonluk gibi mesleklerin yapılabilmesi için gereken Türk vatandaşlığı şartı kaldırılmıştır. Diğer mesleklerle ilgili benzer düzenlemeler ise daha önce orta vadeli öncelik taşımakta iken 2003 yılı "Katılım Ortaklığı Belgesi"nde kısa vadeli öncelikler arasına alınmıştır. Ayrıca aynı metinde, "yabancıların yerleşme hakkı ve hizmet sunma özgürlükleri"ne yönelik olarak Türk mevzuatındaki potansiyel engellerin belirlenerek, "mesleki niteliklerin karşılıklı tanınması" ve "hizmetlerin serbest dolaşımı"na ilişkin mevzuatlardaki değişikliklerle birlikte aşamalı olarak kaldırılması taahhüt edilmiştir (DPT, 2003b).

Yukarıda belirtilen yasal düzenleme ve taahhütler Türkiye'deki tüm meslek grupları açısından olduğu gibi "ziraat mühendisliği" ve "tarım ekonomisti" olarak ziraat mühendisliği mesleğini icra edenler ve meslek eğitimi veren yükseköğretim çalışanları açısından birçok olumlu ve olumsuz etkenler taşımaktadır. Olumlu etkenler arasında ülkemizde eğitim kalitesinin iyileştirilmesi ve artırılması yönünde çalışmaların başlatılması, mesleki tanımların ve standartlarının belirlenmesi, yeni çalışma alanlarının tartışılması ve yaratılması yer almaktadır. Olumsuz etkenler arasında ise incelenen ana meslek grubunun (ziraat mühendisliği) yaşadığı işsizlik sorununun artması ve yakın gelecekte ulusal işgücü piyasasında birbirlerinin dillerini daha iyi bilen, öğrenebilen birlik üyesi meslektaşlarıyla rekabet etme durumuna gelmesidir.

Ülkemiz profesyonel meslek gruplarına ilişkin meslek tanım ve standartlarının belirlenmesi çalışmalarının kısa zamanda tamamlanması programın olumsuz etkilerinin kısmen azaltılması veya yavaşlatılmasına yarar sağlayacaktır. Bu nedenle, meslek tanım ve standartlarının oluşturulmasında ziraat mühendisleri ile TÜRKAK işbirliğinin geliştirilmesi, Ziraat Fakülteleri Bölümlerinde, AB mevzuatına kısa sürede uyum sağlanmasına yönelik eğitim konularına değişik yöntemlerle yer verilmesi ve diğer meslek gruplarıyla özellikle meslek odaları aracılığıyla düzenli ve sürekli bir dayanışma halinde olunması gerekmektedir. Bu alandaki çalışmalara tarım ekonomistlerinin diğer bölümlere göre çalışma alan ve konuları itibariyle daha fazla katkıda bulunması mümkündür. Ayrıca Tarım Ekonomisi Derneği bazında oluşturulacak bir çalışma grubu daha etkin katkıda bulunabilecektir.

AB Bilim ve Teknoloji 6. Çerçeve Programı da diğer AB eğitim programları gibi çeşitli olumlu ve olumsuz etkiler taşımaktadır. Eğitim programında daha belirgin olan birlik üyelerinin kendi vatandaşlarına yönelik korumacılığı, araştırma programında daha belirsiz konumdadır. Önceki çerçeve programlarda yürütülen projelerin çoğunluğu Alman, Fransız ve İngiliz üniversite, enstitü veya bilim insanları sorumluluğunda (mali ve bilimsel) gerçekleştirilmiştir. Bu duruma önlem olarak birlik 6. dilimde proje stratejileri arasında aday ve ortak ülkelerin yönetime katılması stratejisine yer vermiştir. Ancak gelişmiş üye ülkelerdeki belli merkezlerin 6. dilimde de öne çıkıp daha fazla teşvik ve destek alma ve geliştirmekte olan aday veya üye ülke araştırmacı ve araştırma kurumlarının bu merkezler tarafından veri bankası ve/veya ucuz işgücü (düşüncücü) yada araştırma materyali sağlayan birimler olarak kullanılma riski taşımaktadır. Programın ilk aşama sonuçlarına göre dağıtılan kaynağın yarıya yakınının söz konusu bu üç ülke projelerine verildiği belirlenmiştir (www.cordis.lu, 2004).

Birlik, ilgili programda projelerin finansını %100 desteklemeyip, projelerde ek kurumsal veya ülkesel kaynak desteği ile alt yapı (laboratuvar, ekip ve araç-gereç) yeterliliğini önkoşul olarak koymuştur. Programın ana hedefine uygun olarak da projelerin mutlaka ekonomik değer taşıyan bir ürün veya bilgi üretmesi ve proje ortakları arasında sanayi ve ticaret işletmelerinin, KOBİ'lerin yer alması gerekmektedir.

İncelenen araştırma programı içerisinde ülkemizin konumunun belirlenmesi, Türk tarım ekonomistlerinin durumunun değerlendirilmesine ışık tutacaktır. Birlik içerisinde ulusal bütçelerinden AR-GE ve eğitim harcamalarına en fazla pay Almanya, Fransa ve İngiltere (sırasıyla dolar bazında yüzde 2,5/4,6; 2,2/5,8; 1,9/4,5) tarafından ayrılmaktadır. Ülkemizde

ise dolar olarak GSMH'dan AR-GE için yüzde 0,6, eğitim için yüzde 2,2 pay ayrılmakta ve okur-yazarlık ile her düzeyde okullaşma oranından yararlanılarak hesaplanan eğitim endeksi (0,77) söz konusu üç ülkenin oldukça gerisindedir (Sevgi ve İnce 2004).

Günümüzde Almanya ve İngiltere'de üniversitelerin eğitim ve araştırma politikaları tartışılmaya başlanmıştır. Ülkemizde de üniversiteler tartışılmaya başlanmıştır ancak tartışmalar organizasyon konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Üniversitelerin eğitim ve bilim politikalarına ilişkin tartışmalar ise organizasyon düzenlemesi sonrası bir tarihe bırakılmaktadır. Ziraat Fakültelerinin yapısı da son on yıl içerisinde tartışılmış ve günümüzde 3+1 eğitim sistemiyle bölümlere ayrılma okula giriş sonrasına alınmıştır. Yapılan bu değişiklikle mesleki formasyon açısından bir bütünlük sağlanması hedeflenmektedir. Ancak mesleki formasyonun geliştirilmesi yönünde de AB'nin eğitim ve araştırma programları olanaklarından yararlanarak çalışmalar sürdürülmelidir. Mesleki formasyonun geliştirilmesi yönünde tarım ekonomistleri birleştirici bir rol üstlenebilecek konumdadır. Tarım ekonomistleri, AB'nin eğitim programları ile araştırma programının özellikle bilimler arası yatay ve dikey bütünleşmesini hedefleyen "bütünleştirilmiş proje" aracının kullanıldığı projelerinde yer alarak bu sürece hem kendi hem de diğer bölümler açısından önemli katkılar sağlayabileceklerdir. Tarım ekonomistlerinin tarım işletmeciliği, tarımsal politikalar ve yayım alanındaki eğitim ve araştırma çalışmaları, tarımsal alandaki tüm çalışmaların bir bütünlük içinde sürdürülmesine ortam hazırlamakta ve aynı zamanda AB eğitim ve araştırma programları politika ve stratejileriyle örtüşme özelliği taşımaktadır. Araştırma programının özellikle öncelikli yedi alanından son üçünde tüm ziraat mühendisleri ve özellikle tarım ekonomistleri projelerini eğitim programları ile özellikle Leonardo da Vinci ve Socrates programlarıyla ilişkilendirerek ülkesel ve mesleki açıdan çok yönlü olumlu etki ve gelişimlere yol açabilirler.

4. SONUÇ

Dünya ülkeleri 21. yüzyılda daha yoğun ve eşitsiz bir rekabet ortamında birbirleriyle yarışmaya ve toplumsal yapılarını geliştirmeye devam edeceklerdir. Yapılan bir araştırma çalışmasına göre gelişmekte olan ülkeler, yükseköğrenimi bir araç olarak kullanarak gelir artışı sağlayabilmekte, ulusal bir aydın grup yaratabilmekte ve ekonomik kalkınmasını hızlandırabilmektedir. Ancak bu ülkelerde yükseköğrenimde piyasa güçlerine bağlılığın artmasının, kamusal çıkarların karşılığı

yarattığı, yatırım olanaklarının küreselleşmesi ile de bu karşıt durumların artarak, uzun dönemde ulusal çıkarlarla çatışan öncelikler yaratma riski taşıdığı belirtilmektedir (Altıntaş, 2002). Bilindiği üzere Türkiye’de de 1980’li yıllardan itibaren eğitim alanında özel sektör girişimleri her düzeydeki eğitim kurumlarında artmaktadır. Eğitim alanında kamu ve özel sektör dengesinin, alanın özellikleri dikkate alınarak kurulması ülke yararına olacaktır.

Ülkemizin AB eğitim ve araştırma programlarına aday üyelik statüsünde katılmış olmasının etkileri ve riskler de dikkate alınarak, programlardan en etkin ve gerek ulusal, gerekse mesleki fayda sağlayacak şekilde yararlanmak için çaba harcanmalıdır. Ancak, programlar çerçevesinde geniş kapsamlı bir proje yürütebilmek veya katılımcısı olmak çok fazla bürokratik çabayı gerektirmektedir. Bütünleşmenin ve işbirliğinin amaç haline geldiği programlardan destek alabilmek için ekip çalışması anlayışı geliştirilmeli, her düzeyde ve alanda katılımcılığın yer aldığı, eğitim programları ile desteklenmiş araştırma projeleri oluşturulmalıdır. Ülkemizde AB Eğitim ve Gençlik Programları Ulusal Ajansı, DPT bünyesinde kurulmuştur ve kaynağın kurumsal dağıtımında siyasi irade sayısal olarak karar alıcı konumdadır. AB 6. Çerçeve Programına yönelik çalışmaların bilgi akışı ve destek işlemlerinin yürütülmesindeki ulusal irtibat noktası ise TÜBİTAK’dır.

Türk Tarım Ekonomistleri mesleki konularını, karşılaşılabilecekleri risk ve fırsatları, Türkiye’nin AB karşısındaki sosyo-ekonomik ve siyasi konumunu içersinde ele almalıdırlar. Türkiye’nin tarım ve tarıma dayalı sanayisinin önemini koruması, dünyayı etkisi altına alan iklim değişikliği ve doğal kaynaklar ekonomisi vb. konuların önem kazanması, çevre koruma girişimlerinin zorunlu hale gelmesi ve alternatif küreselleşme modellerinin geliştirilmesi gibi konularda meslek grubunun (Ziraat Mühendisi ve Tarım Ekonomisti) yeri ve önemi belirlenerek, doğanın, insanlığın ve ulusal kaynakların korunduğu, her kesimin etkin katılım ve işbirliğini içeren projeler geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Altıntaş, M., 2002, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yükseköğrenim; Sorunlar ve Çözüm Umutları Raporu” Bilim Eğitim Toplum Dergisi, C1, S.1, Ankara, s.61-71.
- Anonim, 1999, Eğitim İşbirliğinde Avrupa Boyutu “Socrates ve Türkiye” Uygulamalar ve Öneriler, Boğaziçi.Üniv. Mat. İstanbul.

- Anonim, 2002, 6. Çerçeve Programı (FP6) Bilgi ve Tanıtım Kılavuzu, ODTÜ Avrupa Bir. Ofisi ve ODTÜ Brüksel Temsilciliği yay., Ankara.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS), 2002, AB Müktesebatının Uygulanması İçin Gerekli “İdari Kapasite” ve Türkiye’nin Durumu, www.abgs.gov.tr web sayfası yay., Ankara, s.12-21.
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2003, AB Ulusal Program Çerçevesinde 2002 Yılı Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler, www.deltur.cec.eu web sayfası yay., Ankara, ç.s.
- Dengiz, N., D., Onat, 1999, “Mühendislik ve Mimarlık Eğitiminde Kalite Sorunu”, Müh. Mim. Eğitim Semp., Bildiriler Kitabı, MMO Yay. No232, İstanbul, s.188-199.
- DPT, 2003a, Avrupa Birliği Mesleki Eğitim Eylem Programı, Ankara.
- DPT, 2003b, Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi, (Nisan 2003’de AB Konseyi Tarafından Kabul Edilen Nihai Metin), Ankara, ç.s.
- EBİLTEM, 2003, AB 6. Çerçeve Programı Tanıtım Sunusu, İzmir.
- Kök, M. V., 2003, AB Altıncı Çerçeve Programı (FP6) Tanıtım Sunusu, TÜBİTAK, Ankara.
- Saruhan, C. S., Yükseköğretimin Uluslararasılaşması : Avrupa Birliği’nde Yükseköğretim ve Türkiye Perspektifi, Mar. Üniv., İstanbul.
- Sevgi, L., İnce N., 2004, “Ülkemizde Ar-Ge, Yayın ve İnsani Gelişim İlkeleri” Cumhuriyet Gazetesi, Bilim Teknik Dergisi, Yıl 18, S.879, Ankara, s.12-14.
- TÜBİTAK, 2002, Türkiye’nin Avrupa Birliği Bilim ve Teknoloji Altıncı Çerçeve Programına Katılımı Değerlendirme Raporu, Ankara, s.7.
- Tümer T., 2003, Avrupa Birliği Altıncı Çerçeve Programı Tanıtım Sunusu, TÜBİTAK, Ankara.
- Yaman A., 2002, Türkiye’nin AB Eğitim ve Gençlik Programlarına Katılım Süreci ve Ulusal Ajans, DPT Ulusal Ajans Başkanlığı Sunusu, Ankara,
- Yıldızoğlu E., 2004, “Avrupa Birliği Sürecinde Bir ‘U’ Dönüş, 1 Mart 2004 tarihli Cumh. Gaze., s.13.
- Yüksel Delice, N., 2003, “AB Sokrates Eğitim Programı ve Meslek Yüksekokullarımız”, II. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Bildiriler CD., İzmir, www.cordis.lu web sayfası duyurusu, erişim Şubat 2000.